

به نام خدای مهر

علوم و فنون 2

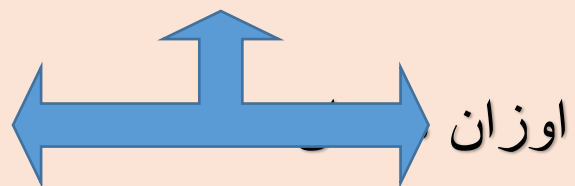
کمک آموزشی درس یازدهم – پایه های آوایی دو لختی

تهیه کننده و ارائه دهنده : ژاله وفایی – ناحیه یک سنندج

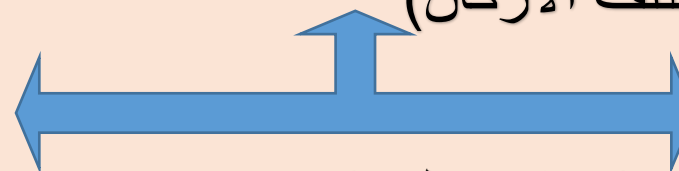
اوزان عروضی (بر اساس نظم پایه

اوزان غیر همسان)

های آوایی)

اوزان مختلف الارکان)

اوزان متناوب الارکان (همسان دو لختی)

اوزان متحد الارکان (همسان یک لختی)

مقایسه یک بیت همسان متحد الارکان (یک لختی) با یک بیت همسان متناوب الارکان (دو لختی):

وان دل که با خود داشتم با دلستانم می رود

ای ساربان آهسته ران کارام جانم می رود

نم می رَ وَد	کا را مِ جا	آ هِس تِ ران	ای سا رِ بان	پایه های آوایی
نم می رَ وَد	با دِل سِ تا	خُد دا شِ تم	وان دِل کِ با	
_ U _ _	_ U _ _	_ U _ _	_ U _ _	علائم هجایی
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	وزن واژه

دل می رود ز دستم، صاحب‌دلان خدا را

دردا که راز پنهان، خواهد شد آشکارا

پایه های آوایی	دل می رَ وِد	زِ دَس تَم 2	صا حِب دِ لان	خُ دا را 4
	1		3	
علائم هجایی	دَر دا کِ را	زِ پِن هان	خا هَد شُد آ	شِ کا را
وزن واژه	- U - -	-- U	- U - -	-- U
	مستفعلن	فعولن	مستفعلن	فعولن

نکات قابل توجه:

1- هر مصراع شامل دو نیم مصراع است.

2- هر مصراع شامل دو رکن است: **مستفعلن فعولن** / **مستفعلن فعولن** (پس اوزان دو لختی جزء پایه های آوایی یا اوزان همسان هستند).

3- هر رکن از مجموع دو پایه ی آوایی به دست می آید: **دو پایه ی آوایی مستفعلن + فعولن یک رکن است.**

4- پایه های آوایی به صورت متناوب یا دوری یا چرخشی مانند هم هستند. **مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن** (**متناوب الارکان**)

5- در این وزن می توان پایه های آوایی را به جای 4 هجا / 3 هجا به صورت 3 هجا / 4 هجا نیز انتخاب کرد و وزن مفعول فاعلاتن را به دست آورد.

پایه های آوایی	دِل می رَ	وَد زِ دَس تَم	صا حِب دِ	لان حُ دا راتتو
	دَر دا کِ	را زِ پِن هان	خا هَد شُد	آ شِ کا را
علائم هجایی	U - -	-- U -	U - -	-- U -
وزن واژه	مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن

نکات قابل توجه: این وزن هم دو لختی است. زیرا:

- 1- هر مصراع شامل دو نیم مصراع است.
- 2- هر مصراع شامل دو رکن است: **مفعول فاعلاتن** / **مفعول فاعلاتن** (پس اوزان دو لختی جزء پایه های آوایی یا اوزان همسان هستند).
- 3- هر رکن از مجموع دو پایه ی آوایی به دست می آید: دو پایه ی آوایی مفعول + فاعلاتن یک رکن است.
- 4- پایه های آوایی به صورت متناوب یا دوری یا چرخشی مانند هم هستند. **مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن** (متناوب الارکان)

توضیح پا ورقی صفحه 89 :

برخی از اوزان همسان دو لختی، ویژگی اوزان دوری را ندارند.

اوزان دوری زیر مجموعه اوزان دولختی هستند. (اوزان دوری یکی از انواع اوزان دو لختی هستند.)

هر وزن دوری، دو لختی است؛ اما هر وزن دو لختی، دوری نیست.

دولختی

دوری

بعضی اوزان دولختی

اوزان دولختی دارای سه ویژگی مشترک هستند.

1- در میانه هر مصراع یا در پایان هر نیم مصراع، درنگ و مکث آشکار وجود دارد.

نکته ی بسیار مهم:

وجود درنگ و مکث در میانه نیم مصراع شرط لازم برای تشخیص اوزان دو لختی است، اما شرط کافی نیست. گاهی در اوزان همسان متحداالارکان هم در میانه مصراع سکون و مکث وجود دارد. اما دو لختی نیستند.

ای ساربان آهسته ران، کارام جانم می رود وان دل که با خود داشتیم، با دل ستانم

می رود

یا

تا از بر من دور شد، دل در برم رنجور شد مشکم همه کافور شد، شمشاد
من شد نسترن

2- اوزان دو لختی از پایه های آوایی متناوب ساخته شده اند و هر دو پایه آوایی یک رکن

محسوب می شوند و به همین دلیل اوزان دولختی جزء اوزان همسان محسوب می شود.

3- هر نیم مصراع در حکم یک مصراع می باشد به همین سبب هجاهای پایانی نیم مصراع

مانند هجای پایانی مصراع همواره بلند است . به عبارتی اگر هجای پایانی نیم مصراع

کوتاه یا کشیده بود، مانند پایان مصراع با آن برخورد می کنیم و این هجای کوتاه یا کشیده را در پایان نیم مصراع بلند به شمار می آوریم.

زاهد خلوت نشین دوش به میخانه شد از سر پیمانہ رفت بر سر پیمانہ شد.

پایه های آوایی	ز ا ه دِ خَل	وَت نِ شین	دو ش بِ مِی	خا نِ شُد
	اَز سَ رِ پِی	ما نِ بِ رَفَت*	بَر سَ رِ پِی	ما نِ شُد
علائم هجایی	- U U -	- U -	- U U -	- U -

فاعِلن	مفتعلن	فاعِلن	مفتعلن	وزن واژه
--------	--------	--------	--------	----------

*هجای پایانی نیم مصراع کشیده است اما بلند محسوب می شود.

اوزان دو لختی معرفی شده در این کتاب :

علائم هجایی	وزن واژه	دو وزنی
-- U _ / U _ _ // _ _ U _ / U _ _ -- U / _ U _ _ // _ _ U / _ U _ _	مفعول فاعلاتن / مفعول فاعلاتن مستفعلن فعولن / مستفعلن فعولن	✓
_ U _ / _ U U _ // _ U _ / _ U U _	مفتعلن فاعلن / مفتعلن فاعلن	
_ _ _ U / U _ _ // _ _ _ U / U _ _ _ _ _ / U U _ _ // _ _ _ / U U _ _	مفعول مفاعیلن / مفعول مفاعیلن مستفعل فعولن / مستفعل فعولن	✓
_ U _ U / _ U U _ // _ U _ U / _ U U _	مفتعلن مفاعِلن / مفتعلن مفاعِلن	